

Kuantum Fiziğinin Gelişimi

(Quantum Physics)

- 1900'den 1930'a
  - Kuantum Mekanik Düşüncesinin Gelişimi
    - Dalga Mekanik Olarak da Adlandırılır
    - Atom, Molekül ve Çekirdeği Açıklamada Oldukça Başarılıdır
- Kuantum Mekanik, Makroskopik Sistemlere Uygulandığında Klasik Mekanik İndirgenir
- Çok Sayıda Fizikçiyi Kapsar:
  - Planck Temel Kavramları Çıkarmıştır
  - Matematiksel ve Yorumsal gelişimler; Einstein, Bohr, Schrödinger, de Broglie, Heisenberg, Born ve Dirac tarafından yapılmıştır.

Kuantum Fiziğine Duyulan İhtiyaç

Klasik Mekanikten kalan ve Göreliliğin de açıklayamadığı problemler:

- **Kara Cisim Işıması (Blackbody Radiation)**
  - Isıtılan bir cisimden yayılan Elektromagnetik ışıma
- **Fotoelektrik Olay (Photoelectric Effect)**
  - Üzerine ışık düşen bir metalden elektronların yayılması
- **Spektrum Çizgileri (Spectral Lines)**
  - Bir elektrik deşarj túbünde gaz atomları tarafından salınan keskin spektrum çizgileri

Karacisim Işıması

(Blackbody Radiation)

- Herhangi bir sıcaklıktaki bir cismin Elektromagnetik Işıma yaptığı bilinir
  - Buna bazen Termal Işıma (Thermal Radiation) denir.
  - Işınımın spektrumu, sıcaklığa ve malzemenin özelliklerine bağlıdır
  - Stefan-Boltzmann denklemi, ışınan toplam gücü tanımlar

Stefan-Boltzmann Denklemi

Yayılan ışımının Gücü Sıcaklıkla Artar

$$P = \sigma A e T^4$$

Burada, P = watt olarak ışınan güç,

A = alan, m^2

σ = Stefan-Boltzmann sabiti = $5.67 \times 10^{-8} \text{ Wm}^{-2}\text{K}^{-4}$

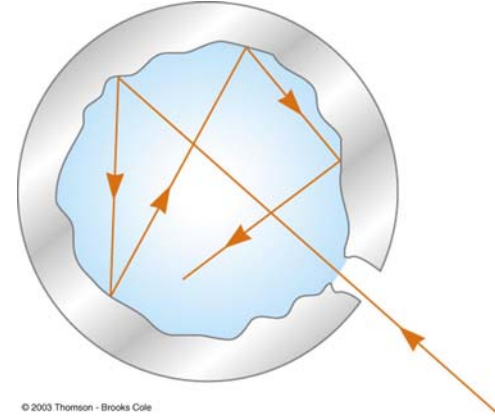
T = Sıcaklık (Kelvin)

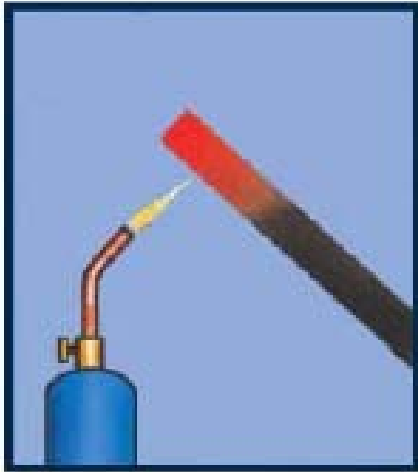
e = yayabilirlik (0-1 arası bir sabit)

(1: kusursuz yayıcı)

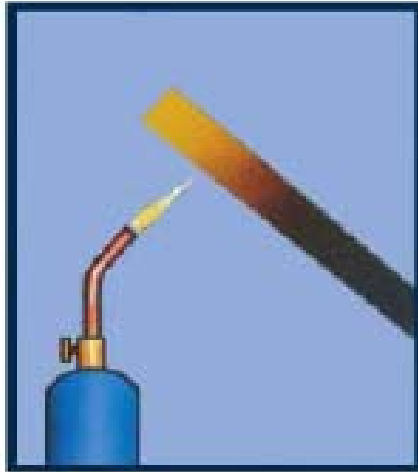
Karacisim

- Karacisim, bütün dalgaboylarındaki ışığı absorblayabilen ideal bir cisimdir.
- Belirli bir yüksek sıcaklığa kadar ısıtıldığında, tüm dalgaboylarında elektromagnetik ışımaya başlar
- Karacisim için $e=1$ dir
- İçi oyuk bir cisim ideal absorblamaya iyi bir örnektir

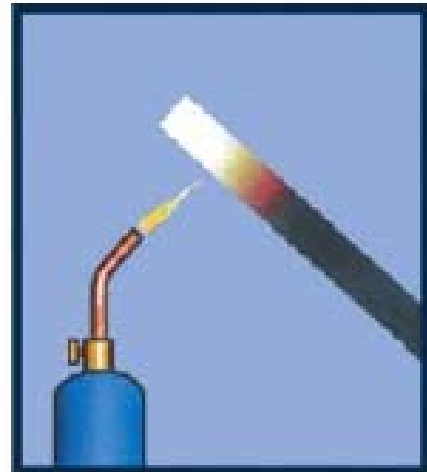

a

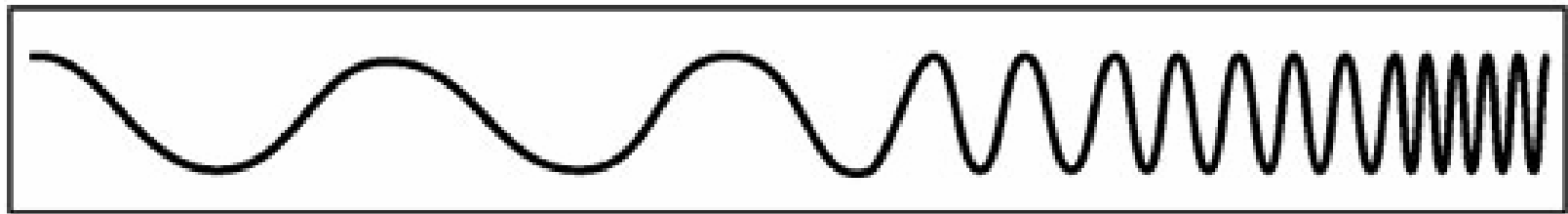
b

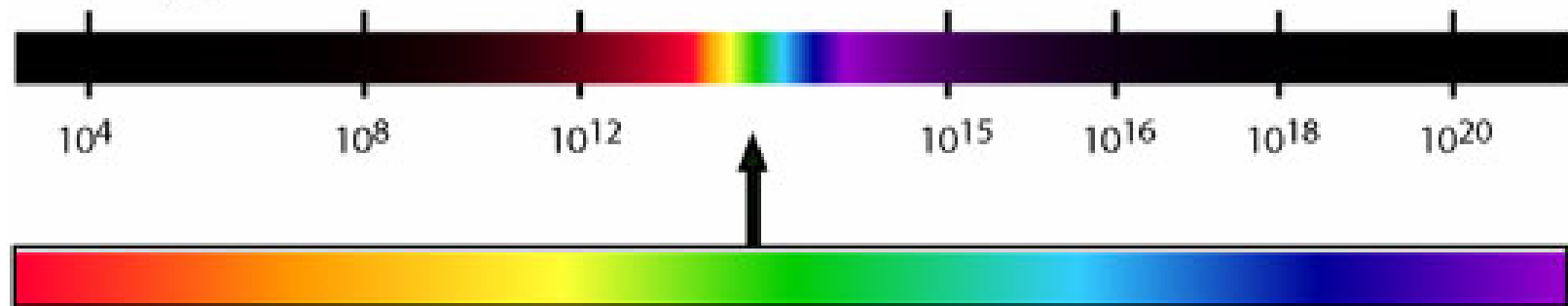
c

THE ELECTRO MAGNETIC SPECTRUM

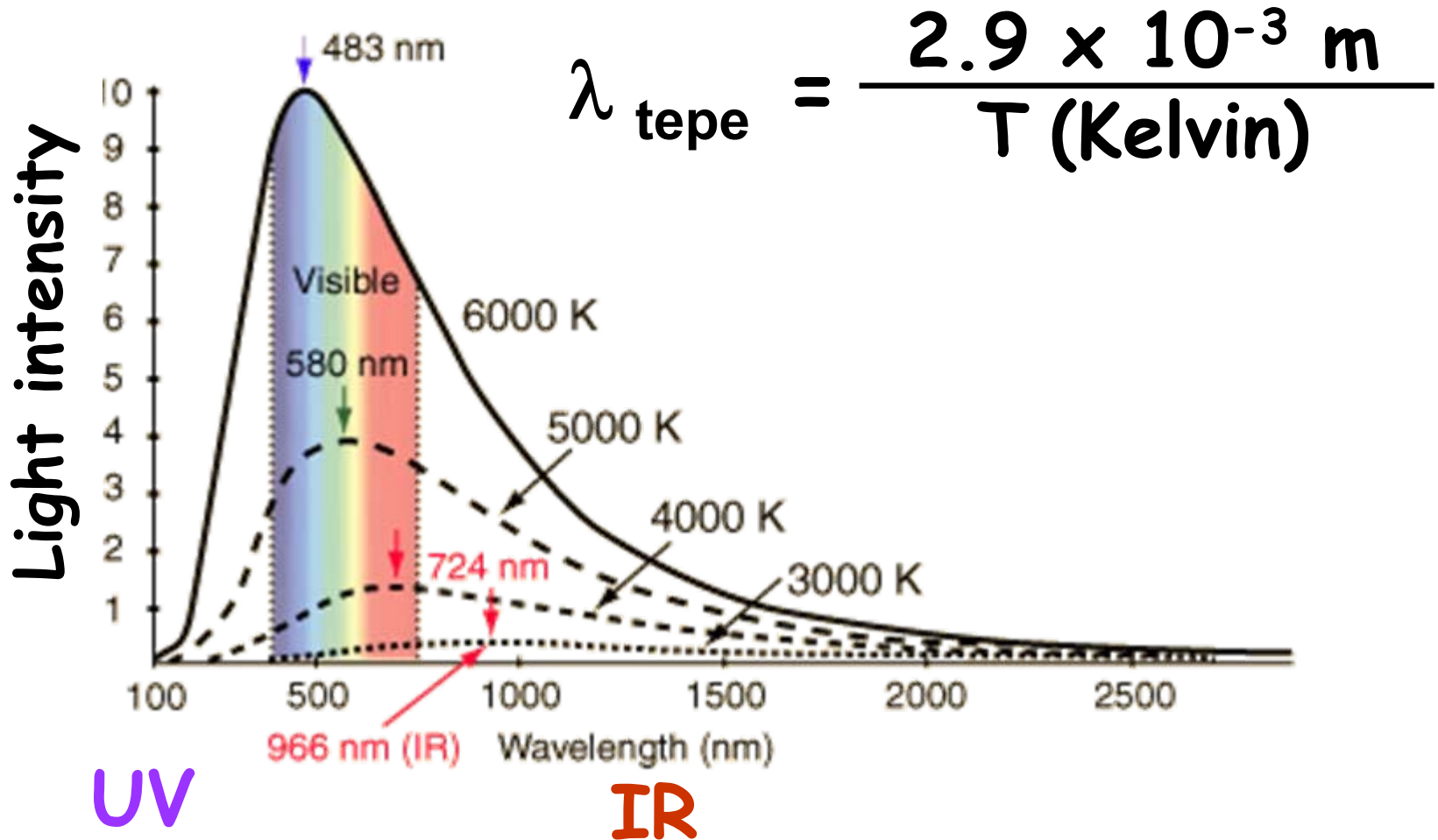
Wavelength
(metres)

Frequency
(Hz)

Karacisim Işımması

Sıcaklığa bağlı olarak λ_{tepe} için örnekler:

$$T \quad \lambda_{\text{tepe}} = \frac{2.9 \times 10^{-3} \text{ m}}{T(\text{Kelvin})}$$

310⁰K
(vücut sıcaklığı)

$$\frac{2.9 \times 10^{-3} \text{ m}}{310^0} = 9 \times 10^{-6} \text{ m}$$

infrared ışık
(kızılötesi)

5800⁰K
(Güneş yüzeyi)

$$\frac{2.9 \times 10^{-3} \text{ m}}{5800^0} = 0.5 \times 10^{-6} \text{ m}$$

görünür ışık

Karacisim Işıma Grafiği

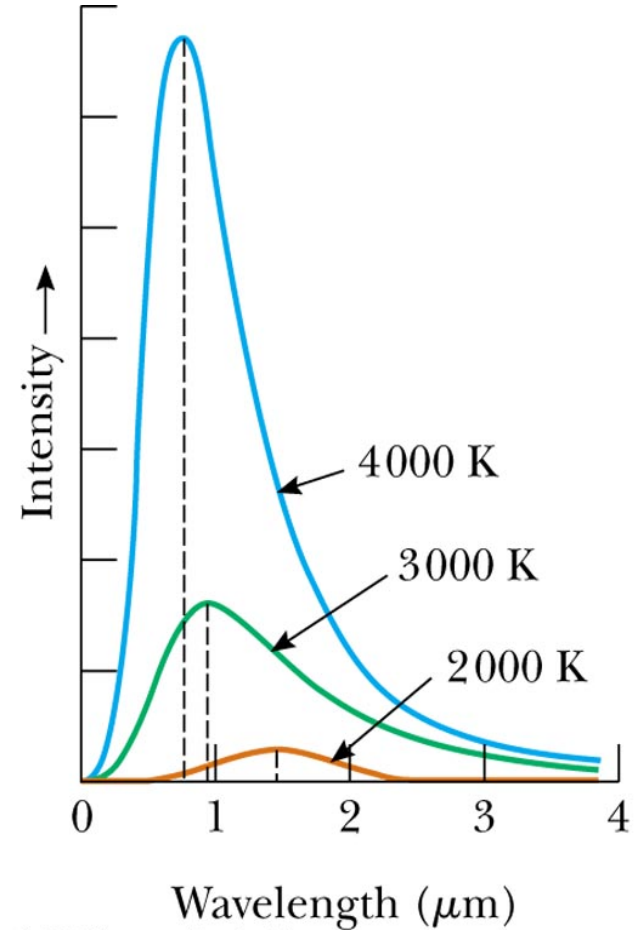
- * Sıcaklık arttıkça toplam enerji de artar (eğrilerin altında kalan alan)
- * Sıcaklık arttıkça eğrilerin maksimumları sola doğru kayar

Wien Yerdeğiştirme Yasası:

$$\lambda_{\max} \cdot T = 0.2898 \cdot 10^{-2} \text{ m} \cdot \text{K}$$

($\lambda_{\max}$, eğri tepesinin dalgaboyu)

ampirik (gözleme dayanan) bir ifadedir

Morötesi Felaketi

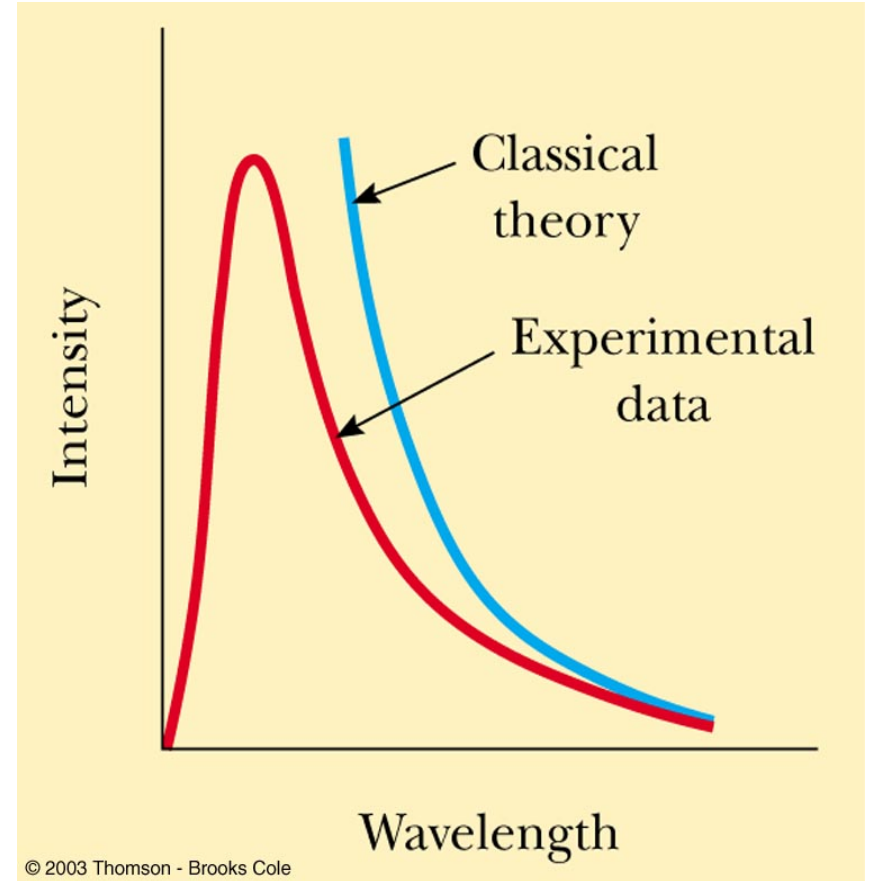
(Ultraviolet Catastrophe)

- Klasik teori deneysel sonuçlarla uyuşmaz

– Rayleigh-Jeans yasası

$$I = \frac{2\pi c k_B T}{\lambda^4}$$

- Yüksek dalgaboylarında uyum iyidir
- Düşük dalgaboylarında, klasik teori, sonsuza giden enerji ortaya çıkarır
- Ama deneysel olarak gözlenen bu değildir
- Bu ıraksamaya “morötesi felaketi” denir

Planck'ın Çözümü

- Planck, karacisim ışımasının rezonatörler tarafından yayıldığını öne sürdü, buna göre;
- Rezonatörler atomik boyutta yüklü titreşicilerdi (osilatör)
- Rezonatörler sadece belirli değerlerde enerjiler yayabilirdi,

$$E_n = n h \nu$$

- n *quantum sayısı* olarak adlandırılır ($n=1,2,3,\dots$)
  - ν (veya f) titreşimin frekansı
  - h *Planck sabiti*, $h=6.626 \times 10^{-34}$ J s
-
- Anahtar nokta, Enerji Düzeylerinin Kuantize olmuş olmasıdır. Yani ancak belirli ve kesikli değerler alabilmesidir.

Enerjinin Kuantize Olması İlkesine Dayanarak, Planck Yasası

İki biçimde yazılır:

Dalgaboyuna bağlı olarak,

$$I(\lambda, T) = \frac{2hc^2}{\lambda^5} \frac{1}{e^{\frac{hc}{\lambda kT}} - 1}$$

Frekansın fonksiyonu olarak,

$$I(\nu, T) = \frac{2h\nu^3}{c^2} \frac{1}{e^{kT} - 1}$$

Bu denklemler deneysel sonuçlar ile tam bir uyum içerisindedir

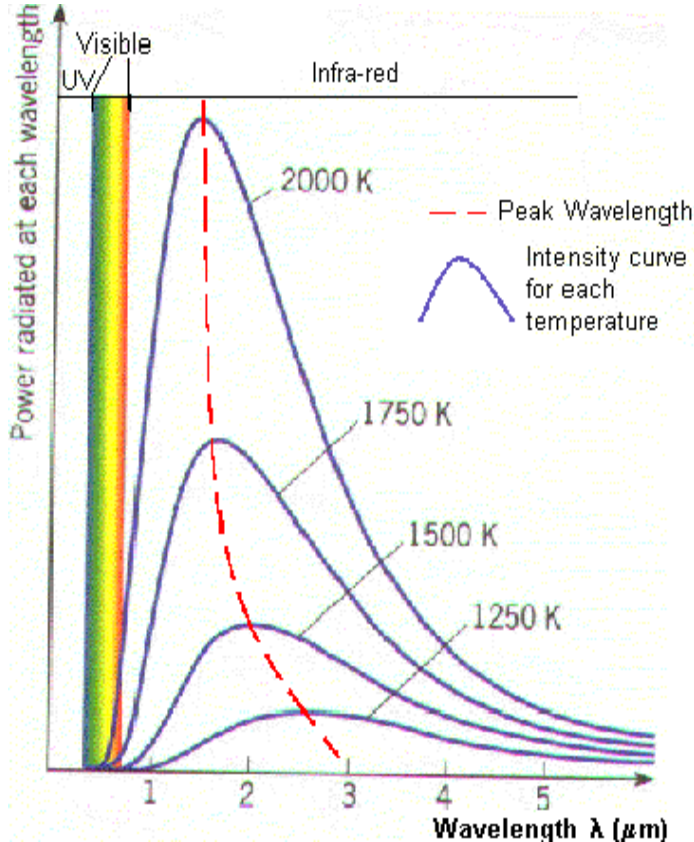

Max Planck

Anlatılanları Bir Başka Açıdan
Yeniden Ele Alırsak

Işık ve enerji

- 1900 yılı önceleri enerji ve maddenin farklı şeyler olduğu düşünülüyordu.
- Planck, akkor halindeki katıların yaydığı ışınları incelemiştir.

Bir katı cisim ısıtıldığında,

- Işıma şiddeti artar
- λ_{max} daha küçük dalgaboyuna kayar

Klasik fizik bu gözlemi açıklayamaz !

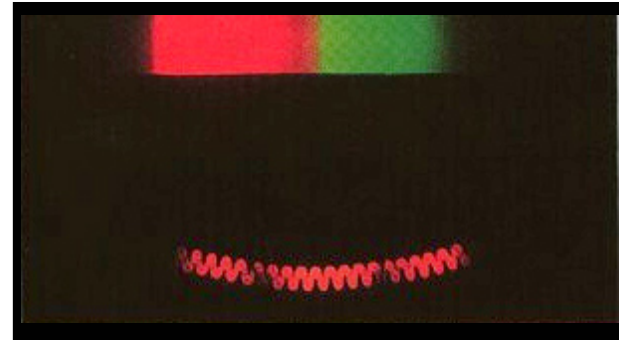
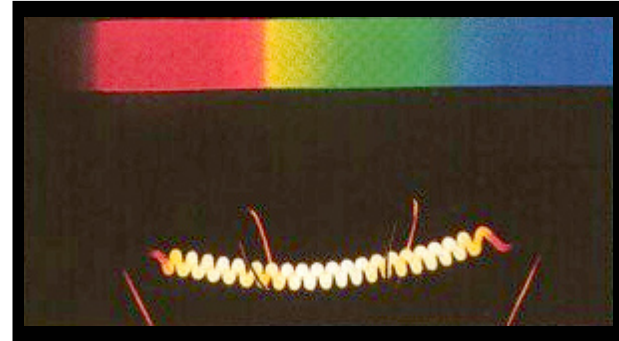
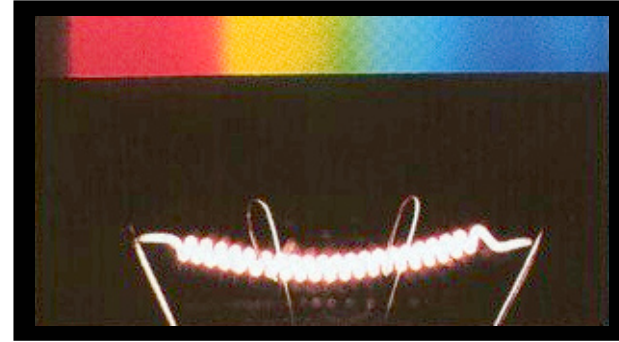
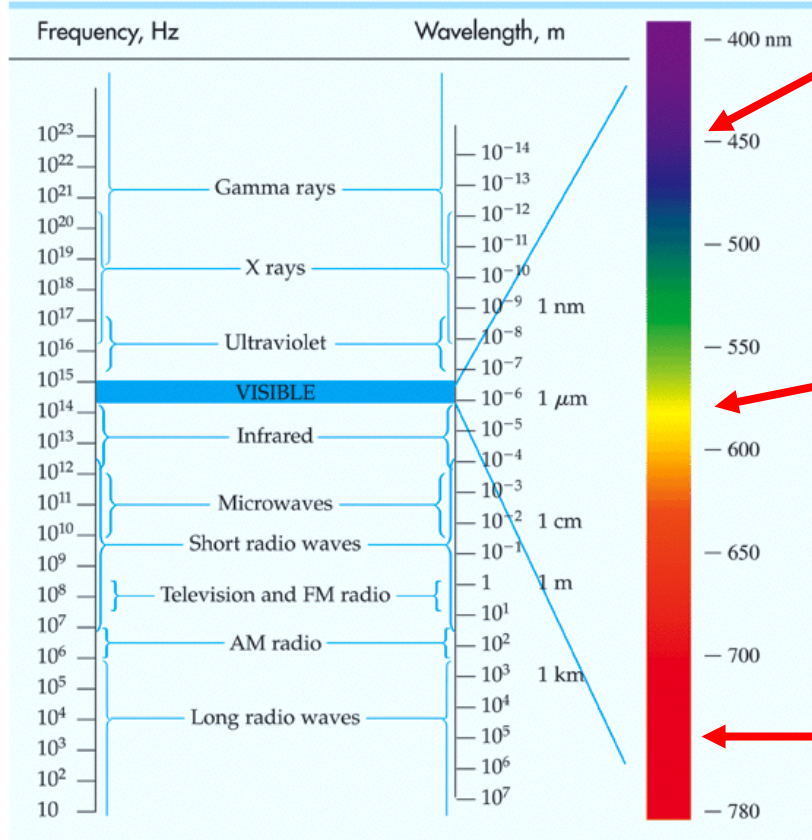
Morötesi Felaketi

“The Ultraviolet Catastrophe”

Flamanı ısıtırsak rengi nasıl değişir?

TABLE 30-1

The Electromagnetic Spectrum

T
a
r
t
a
r

Sıcaklık arttıkça dalgaboyu azalır.

Siyah Cisim Işıması

(Blackbody Radiation)

Siyah cisim ideal bir cisimdir. Şöyle ki;

1. Üzerine düşen bütün ışınları absorblar.
2. Her dalga boyunda ışıma yapar.
3. Işıma şiddeti ve spektrumu sıcaklığa bağlıdır.

Siyah cisim örnekleri

Güneş , $T = 6000 \text{ K}$

– Mavi fotonlar, $h\nu = 3\text{eV}$ (12000 K)

Akkor filaman, $T < 6000 \text{ K}$

Kor (ateş), $T \approx 2000 \text{ K}$

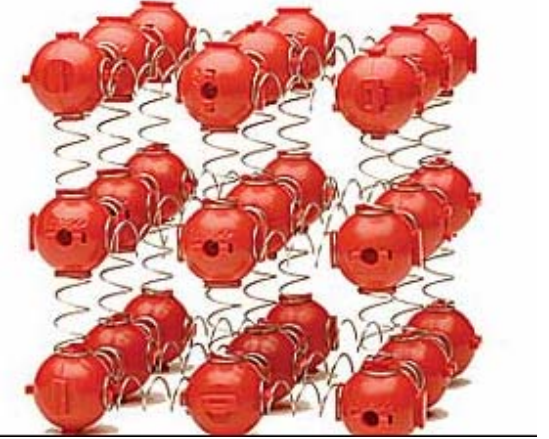
İnsan vücudu, $T = 310 \text{ K}$ (IR gece görüşü)

Evren (yıldız ve galaksiler), $T=3 \text{ K}$

Cisimler niçin ışımaya yapar?

Mutlak sıfırdan yüksek sıcaklıktaki bütün cisimler elektromanyetik ışımaya yaparlar – bu da ısı enerjisini doğurur

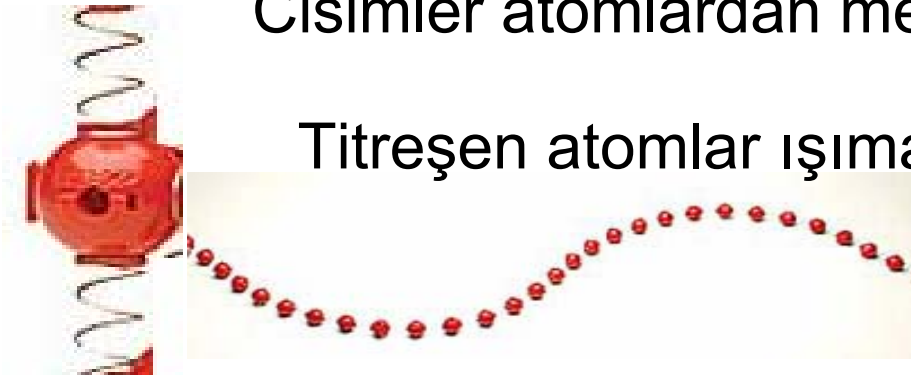
Isı, moleköl hareketlerinin (öteleme, dönme, titreşim) ortalama kinetik enerjisinden kaynaklanır

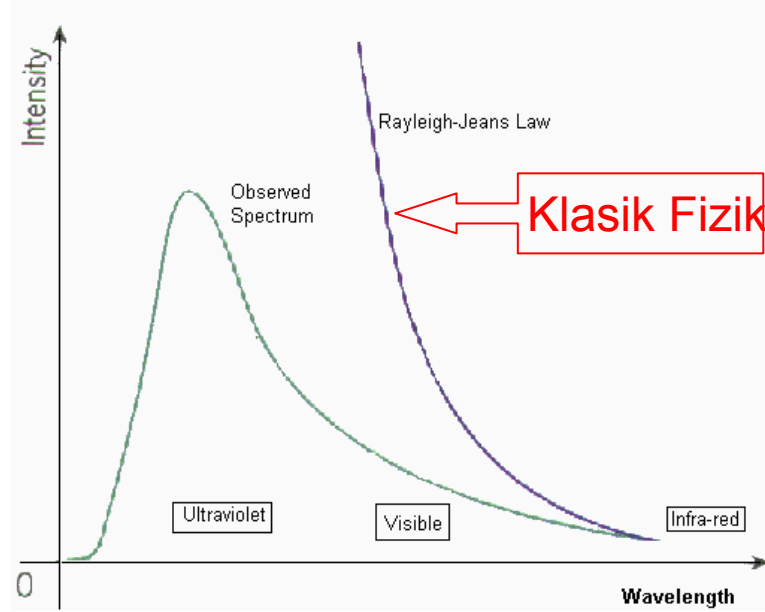

Cisimlerin top-yay modeli

Cisimler atomlardan meydana gelmiştir, ve

Titreşen atomlar ışımaya yaparlar.

Klasik fizik – atomlar her frekansta salınım yapabilir

Planck (1900) – atomlar sadece belirli frekanslarda salınım yapabilirler.

Klasik fizik, siyah cisim ışımasını sadece büyük dalga boylarında açıklayabilir.

Plank'ın Çözümü

Planck sıcak cismin soğurken enerjisini ışık halinde ve tamsayı katları şeklinde kaybettiğini öngörmüştür.

$$E_n = nh\nu \quad n = 1, 2, 3 \dots$$

E = enerji

n = kuantum sayısı, tamsayı

h = Plank sabiti (Planck's constant)

$\nu = f$, frekans

$$h = 6.626 \times 10^{-34} \text{ J.s}$$

Işığın kuantalaşması

Quantization of Light

Einstein, ışığın **foton (photon)** adı verilen enerji paketlerinden oluştuğunu ileri sürmüştür.

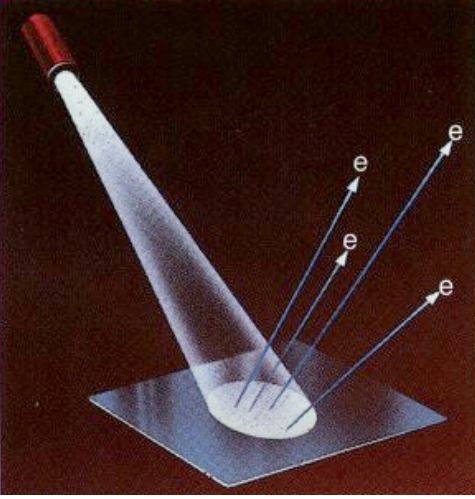
$$E_{\text{foton}} = h\nu$$

Örnek: 500 nm dalgaboyundaki fotonun enerjisi nedir?

$$\nu = c/\lambda = (3 \times 10^8 \text{ m/s}) / (5.0 \times 10^{-7} \text{ m})$$

$$\nu = 6 \times 10^{14} \text{ s}^{-1}$$

$$E = h \nu = (6.626 \times 10^{-34} \text{ J.s})(6 \times 10^{14} \text{ s}^{-1}) = 4 \times 10^{-19} \text{ J}$$

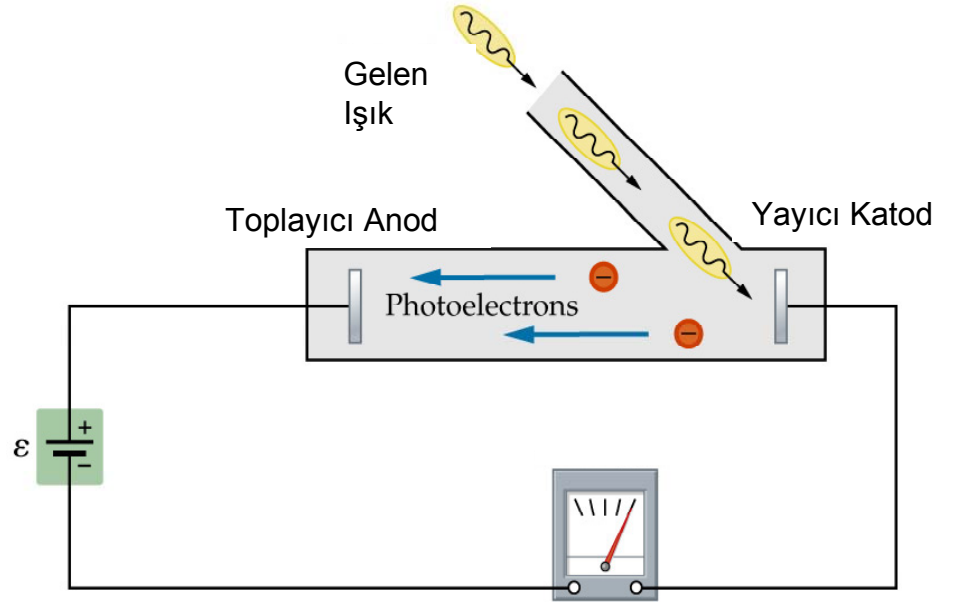

Fotoelektrik Olay

The Photoelectric Effect

Metal yüzeyine gelen ışık elektron koparır.

Buna **fotoelektrik olay** denir.

Fotoelektrik olay **klasik fizik** ile açıklanamaz.

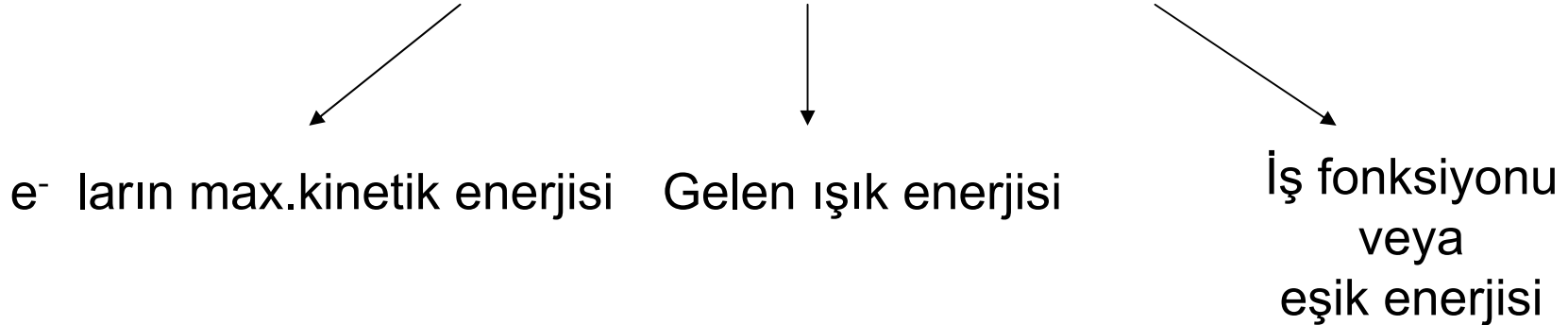
Fotoelektrik Olay Gözlemlerinde

- Gelen ışığın şiddeti arttıkça kopan elektron sayısı artar.
- Gelen ışığın frekansı arttıkça kopan elektronların kinetik enerjisi artar; elektronların kinetik enerjisi ışığın şiddetine bağlı değildir.

Fotoelektrik Olay'ın açıklanması

(Einstein 1905, Nobel Ödülü 1921)

$$K_{\max} = h\nu - \Phi$$

Φ = iş fonksiyonu (**work function**), metal yüzeyinden e^- koparılması için gereken en düşük enerji.

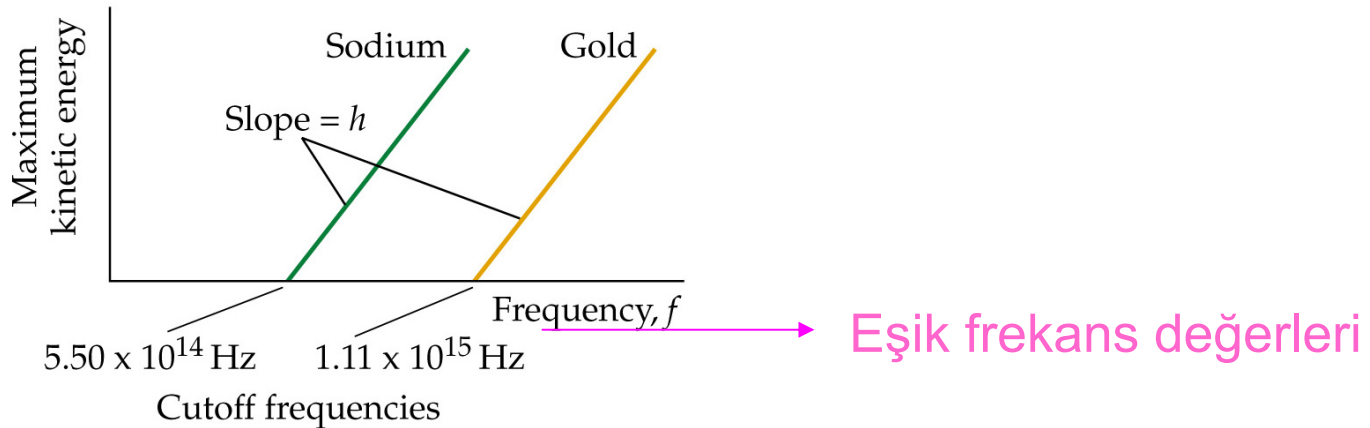
SONUÇ : Işık tanecik gibi davranır

Kritik Frekans (Eşik Frekansı)

Işığın frekansı değiştirildiğinde K_{max} değerlerinde bir değişim gözlenir. Frekansla birlikte koparılan elektronların kinetik enerjileri artar. Ancak,

- Gelen ışığın frekansı belirli bir eşik değerin (f_0 veya ν_0) altında ise, elektron koparılamaz, elektronların kopması ışığın şiddetine bağlı değildir (Frekansa bağlıdır).
- Yani, fotonun $h\nu$ enerjisi Φ 'den küçükse elektron koparılamaz.

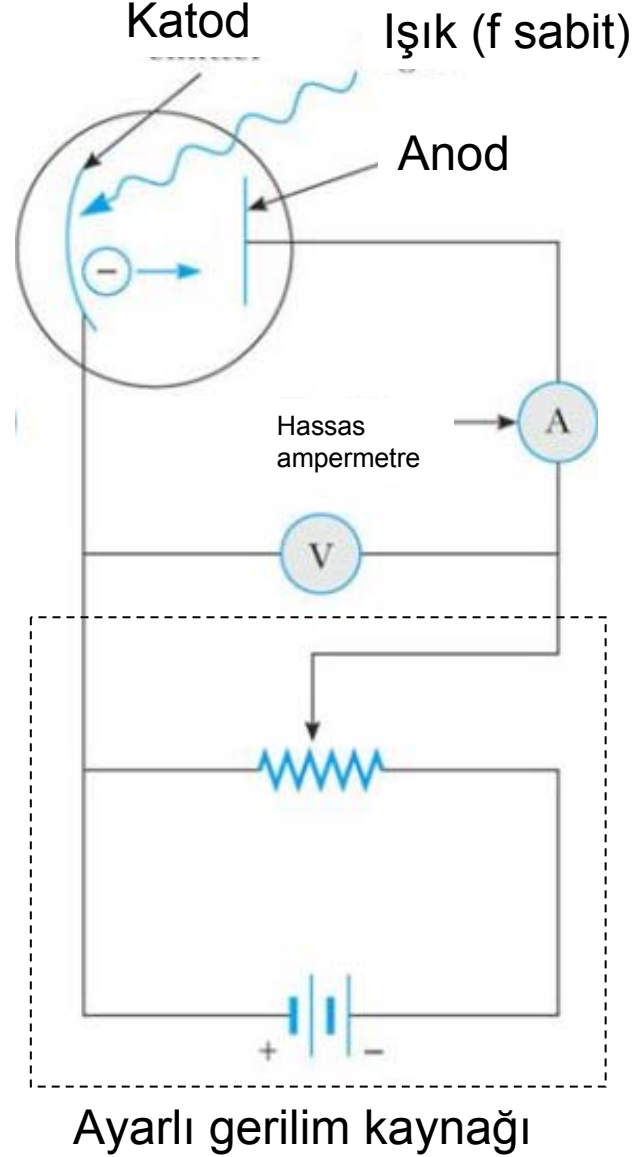

$h\nu_0 = \Phi$ olmak üzere,

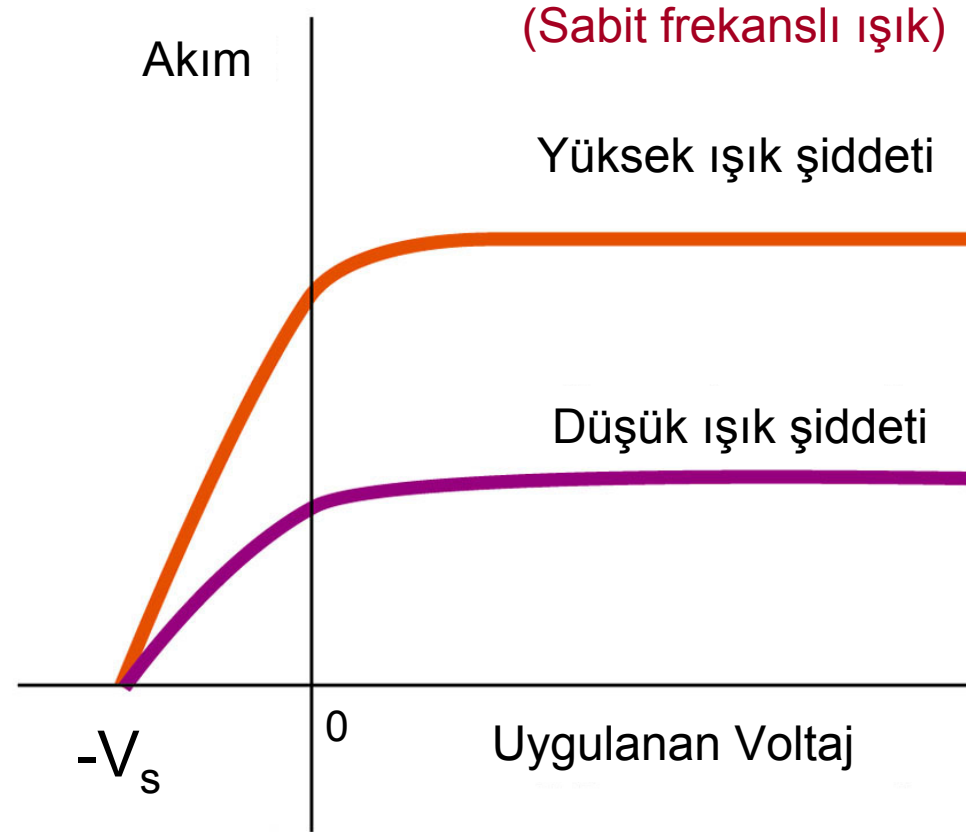
ν_0 eşik frekansının altında hiçbir elektron koparılamaz.

Durdurma Potansiyeli

Anod ucu daha düşük potansiyelde tutulduğunda, koparılan elektronlar itilir. Sadece bu itici V potansiyelini yenmeyi başaracak kinetik enerjiye sahip elektronlar anoda ulaşabilir.

Ters (itici) potansiyel artırıldığında, akım gittikçe azalır ve V_s değerine gelindiğinde sıfır olur. V_s ışık şiddetinden bağımsızdır.

$$V_s e = K_{\max} \quad (V_s : \text{Durdurucu potansiyel})$$

ÖRNEK : Na için $\Phi = 4.4 \times 10^{-19} \text{ J}$ dür. Eşik frekansına (ν_0) karşılık gelen dalgaboyu nedir?

$$\cancel{K}_{\text{max}}^0 = h\nu - \Phi$$

$$h\nu = \Phi = 4.4 \times 10^{-19} \text{ J}$$

$$hc/\lambda = 4.4 \times 10^{-19} \text{ J}$$

$$\lambda = \frac{hc}{4.4 \times 10^{-19} \text{ J}} = \frac{(6.626 \times 10^{-34} \text{ J.s})(3 \times 10^8 \text{ m/s})}{(4.4 \times 10^{-19} \text{ J})}$$

$$\lambda = 4.52 \times 10^{-7} \text{ m} = 452 \text{ nm} = \lambda_0 \text{ (Eşik Dalgaboyu)}$$